

# STOSUNKI INTERPERSONALNE W ZESPOLE SPORTOWYM

Opracował: mgr Krzysztof Szczuka

## WSTĘP

Kultura fizyczna jest jednym z ważniejszych elementów działalności społecznej we współczesnym świecie, spełnia wielorakie funkcje w zależności od zaangażowania, aktywności, motywacji oraz świadomości człowieka. Specyficznym składnikiem kultury fizycznej jest sport wymagający szczególnej uwagi ze strony psychologów i socjologów. Drużyny gier zespołowych są dobrym podłożem do badań stosunków, zmian i interakcji zachodzących między jej członkami. Psychika jednakże występująca obok techniki, taktyki i motoryki jest jak dotąd najmniej zbadana i jest w sposób najbardziej intuicyjny kształtowana. Stan psychiczny pojedynczego koszykarza, jego miejsce w zespole, stosunki z innymi zawodnikami wpływają w zasadniczy sposób na wyniki drużyny i osobowość zawodnika. Atmosfera w drużynie będąca pochodną tychże stosunków, ma w wielu przypadkach zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia wyniku sportowego, nie mniejsze niż szereg elementów z zakresu motoryki bądź wyszkolenia techniczno - taktycznego koszykarza. Niezbędna wiedza psychologiczna w tej materii umożliwi trenerowi prawidłowe stymulowanie tymi procesami, pobudzenie pożądanym i eliminowanie negatywnych zjawisk. Dlatego też zagadnienie wzajemnych stosunków w zespole szczególnie zainteresowało psychologów. Doprowadziło to do wyodrębnienia specyficznej gałęzi psychologii - psychologii sportu jako dziedziny zintegrowanej z teorią i metodyką wychowania fizycznego.

Temat pracy został ujęty w pięciu rozdziałach, które zawierają zagadnienia bardziej szczegółowe.

Zakończenie zawiera wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.

## ROZDZIAŁ I

### *Problem stosunków interpersonalnych w świetle literatury.*

W literaturze psychologicznej szczególnie amerykańskiej, znaleźć można dość liczne badania poświęcone stosunkom międzyludzkim, zwłaszcza interpersonalnym. Zapoczątkował je C.M.Cooley jeszcze w 1909r.. Odróżnił on tak zwane pierwotne stosunki międzyosobowe (primere), charakteryzujące się bezpośrednim kontaktem, określonym mianem "twarzą w twarz" od stosunków wtórnych (secondare) wyrastających na gruncie współpracy kontaktujących się ze sobą osób, czyli w wyniku dalszych wzajemnych interakcji między nimi.

Zapoczątkowane przez Cooley'a badania kontynuowało i dalej prowadzi wielu współczesnych psychologów społecznych. Obecnie stosunkami międzyludzkimi zajmują się przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych w tym głównie psycholodzy, socjolodzy, psychiatrzy, pedagodzy. Pojęcie to określają oni z pozycji uprawianej przez siebie dyscypliny naukowej. W psychologii przy definiowaniu stosunków międzyludzkich autorzy odwołują się między innymi do uczuć, ocen, postaw, zachowań. I tak F.Meider stosunki międzyludzkie określa jako relacje występujące przeważnie między dwiema osobami, łączące się z ich wzajemnymi ocenami, uczuciami, reakcjami. [ F.Meider 1959 s.2]. Z kolei 1. Tribart i M.Kelly piszą: "Można stwierdzić, iż dwie osoby łączy stosunek gdy w następujących po sobie sytuacjach można zaobserwować, że oddziałowują one na siebie." [JTribart, M.Kelly 1959 s.14]. Natomiast Z Zaborowski definiując to pojęcie obok parametru psychologicznego

uwzględnia także aspekt społeczny. Traktuje on stosunki międzyludzkie jako " ... trwałe oddziaływanie na siebie ludzi, określone przez ich osobowości, oceny i uczucia wzajemne oraz przez normy i role społeczne pełnione przez nich" [Z Zaborowski 1976 s.9 ].

W myśl tych definicji stosunki międzyludzkie są wynikiem nie jednej lecz większej liczby interakcji co najmniej dwóch osób, które trwają w czasie. Według Niebrzydowskiego, każdy stosunek międzyludzki jest rezultatem zarówno psychologicznych właściwości partnerów, ich zainteresowań, postaw, potrzeb jak też warunków norm, ról i zadań społecznych każdego z nich. Poszczególne stosunki międzyludzkie różnią się między sobą stopniem udziału w nich czynnika społecznego bądź psychologicznego, na który składają się różne właściwości psychiczne, a w szczególności postawy emocjonalne, oczekiwania, percepcje potrzeby, tym bardziej staje się on osobnym i nieformalnym. Jeśli natomiast przeważa w nim partner społeczny, związany z normami, rolami i wzorami, wówczas mówimy o stosunku rzeczowo-formalnym / L. Niebrzydowski, E. Płaszczyński - "Przyjaźń i otwartość w stosunkach międzyludzkich", PWN Warszawa 1989r./

Ważniejszymi cechami charakterystycznymi stosunków międzyludzkich jest to że:

- stanowią one określony rodzaj zależności
- zależności te ulegają stopniowemu normowaniu
- partnerzy przystosowują się do siebie

Obecnie coraz bardziej zaczęto dostrzegać znaczenie stosunków interpersonalnych w sporcie, a w szczególności w grach zespołowych. Zagadnieniami tymi zajmuje się psychologia, a dokładnie psychologia sportu. Prawidłowy układ stosunków międzyosobowych w grupie współdziałających ludzi stanowi nie tylko konieczny i niezbędny warunek właściwego przebiegu działania lecz jest również jednym z podstawowych czynników organizacyjnych osiągnięcia wspólnego celu oraz wynikającej z niego indywidualnej i zespołowej satysfakcji. Pierwsze prace na temat psychologii sportu ukazały się po 1925 roku. "Psychologia sportu jest bardzo młodą córką psychologii wychowawczej i rozwinęła się głównie w ówczesnym Związku Radzieckim. Nawiązywała ona do tradycji Lesbatta, który w oparciu o takie nauki jak anatomia, fizjologia, psychologia, pedagogika i higiena, stworzył naukowe podstawy systemu wychowania fizycznego w Rosji. / P.A. Rudnik "Psychologia sportu" - Sport i turystyka\_Warszawa 1961r./.

Prekursorami rodzącej się gałęzi nauki byli: Rudnik, Nieczajew, Czuczmanow, Kastrow oraz inni. W latach trzydziestych nastąpił zwrot w kierunku rozwiązywania zadań praktycznych na tle uwzględnienia zasady, jedności, świadomości i działania", co między innymi przyczyniło się do zbadania podstaw działalności sportowej, a więc zagadnień techniki, taktyki, analizy psychologicznej zawodów sportowych oraz cech charakteriologicznych sportowca.

W Polsce przed II wojną światową i po jej zakończeniu badania nad postawami psychologicznymi wychowania fizycznego prowadzili Baley, Preter, Geblewin, Szuman. Badanie tego typu stosunków, bardzo trudnych do uchwycenia nie tylko dla postronnego obserwatora lecz także dla samych członków grupy, wymagało rzetelnego narzędzia badawczego. Takim cennym i przydatnym narzędziem szybkiego i względnie dokładnego badania stosunków nieformalnych okazała się socjometria. Historycznie biorąc jest to technika bardzo młoda gdyż weszła do nauk społecznych dopiero w 1934 roku.

Twórca socjometrii J L Morena lekarz i socjolog amerykański uważał, że podstawową cechą życia społecznego jest występowanie we wszystkich grupach społecznych stosunków przyciągania i odrzucania między jednostkami, między jednostkami a grupami społecznymi oraz między grupami. Socjometria mierzy kierunki i siłę tych stosunków oraz ujawnia wpływające stąd zjawiska. Moreno stosował w tym celu przede wszystkim eksperymenty w

formie testów. Od chwili pojawienia się jej pierwowzoru, socjometria przeszła daleko idącą ewolucję. Obecnie coraz częściej rozpatruje się problemy treningowe nie tylko od strony fizjologicznej, ale również od strony psychologicznej, socjologicznej a nawet pedagogicznej. Szkolenie sportowe jest wysoce złożonym procesem, którego efektywność warunkuje szereg różnych czynników. Jednym z ważniejszych jest modelowanie zachowań zawodników w takim kierunku aby sprzyjały one realizacji zamierzonych celów. Modelowanie takie polega na realizacji zachowań ( postaw, motywacji, stosunków międzyludzkich itp. ), które obejmują wszelkie podejmowane przez trenerów, działaczy przedsięwzięcia i oddziaływania.

"Istnieją dowody empiryczne wskazujące iż grupy wywierają bardzo silny wpływ na swoich członków. Człowiek chętniej poddaje się argumentom grupy niż pojedynczych ludzi. W. Cartwright przedstawiciel kierunku "dynamiki grupy" pisał, że agresja lub współpraca, respekt do samego siebie i zaufanie, energia i wydajność naszej pracy, nasze aspiracje i nasza wiara, co jest prawdziwe i co dobre, kogo kochamy i kogo nienawidzimy, w co wierzymy i nasze poglądy wszystko to jest zdeterminowane przez przynależność do grupy. Faktycznie więc ludzie są własnością grupy, zdeterminowane stosunkami w grupie.

W swojej pracy często posługuję się terminem grupa sportowa. Istnieją zachowania ich są wiele definicji określających ten termin. Jednak najtrafniejsza wydaje mi się ta, którą zaproponował J. Ferrer-Hombrewella. Wymienia on pięć cech charakteryzujących grupy sportowe:

- po pierwsze: grupa sportowa liczebnie ograniczona jest z reguły małą grupą,
- po drugie : grupa sportowa jest grupą pierwotną, jej członkowie utrzymują między sobą pierwotne stosunki i kontaktują się twarzą w twarz.
- po trzecie: grupa sportowa powstaje w sposób zamierzony, nastawiona świadomie na uzyskanie określonego celu i z tego punktu widzenia ma ona charakter grupy sztucznej,
- po czwarte: członkowie grupy sportowej mogą pochodzić z grup mających rozmaite zachowania,
- po piąte: grupa sportowa ma stan zmienny, co pewien czas przybywają nowi członkowie podczas gdy część opuszcza grupę.

Pawlak w swojej pracy zwrócił uwagę, iż w grupach "wyczynowych" działalność determinuje system nagród. Struktura interpersonalna nie bywa aż tak ważna, a system współdziałania jest znacznie uzależniony od określonych przepisów i norm. W g Znamieńskiej członkowie grupy sportowej są związani między sobą szeregiem wzajemnych stosunków formalnych i nieformalnych. "Współdziałanie między członkami grupy sportowej bezpośrednio w czasie sportowej działalności, w czasie treningów i zawodów jest kompleksem stosunków, które nazywamy formami. Poszczególne dyscypliny sportowe charakteryzują się określoną specyfiką stosunków formalnych. Ogólnie podzielić je można na trzy rodzaje: kooperacja, konkurencja, kooperacja i konkurencja jednocześnie.

W piłce siatkowej mamy do czynienia z kooperacją. Formalne role warunkowane są przez reguły sportowe. Podział zakresu działań jest złożony.

Grający wykazuje różnorodne formalne role i działalność jego, na ogół nie jest podobna do działalności drugiego.

Układ formalnej struktury grupy sportowej najczęściej powstaje na skutek integracji decyzji lub działania. Nieformalne stosunki w grupy właściwościami grupy, które mają swoje wewnętrzne i zewnętrzne determinanty.

Uogólniając można powiedzieć, że sposób funkcjonowania jednostek jest zdeterminowany właściwościami małych grup ( mikrostruktur ), których ,zawodnicy są członkami. Z kolei właściwości i działania owych mikrostruktur są ostatecznie zdeterminowane przez cechy i działania mikrostruktur. Małe grupy wiążą się w indywidualne jednostkowe działania i postawy normami obowiązującymi w większych organizacjach (np. klub, związek sportowy).

Obecnie w naszym kraju wielu autorów wypowiada się na temat roli i znaczenia stosunków interpersonalnych w grupach sportowych. Należą do nich między innymi : Mika, Zaborowski, Grzesiak, Nawrocka, Skarzyska, Wlazło, Srokosz, Molak, Piłkiewicz, Pawlak, Czabański. Autorzy ci podkreślają, iż kwestia rozwoju i kształtowania więzi społecznej w zespole zawodników, którzy wspólnie trenują i startują stanowi jeden z podstawowych problemów natury dydaktycznej i wychowawczej oraz organizacyjnej.

Prawidłowe teoretyczne oraz praktyczne rozwiązanie tego zagadnienia umożliwia bowiem właściwy przebieg pracy szkoleniowej w sporcie a tym samym stanowi podstawę psychologicznego socjologicznego przygotowania zawodnika do startu.

O celowości zajęcia się tym problemem mówi W. Nawrocka: "Prawidłowy układ stosunków międzyosobowych w grupie współdziałających ludzi stanowi nie tylko konieczny i niezbędny warunek właściwego przebiegu działania, lecz jest również jednym z podstawowych czynników gwarantujących osiągnięcie wspólnego celu oraz wynikającej z niego indywidualnej i zespołowej satysfakcji społecznej."

Nie związane z grami zespołowymi, ale bardzo interesujące badania na tym polu prowadziła W. Nawrocka wraz ze współpracownikami w latach 1964 -1967. Badaniami objęta była drużyna wysoko wykwalifikowanych kolarzy szosowych, reprezentantów Polski na Wyścig Pokoju. Jak wiadomo drużyna składa się z lidera względnie liderów i zawodników pracujących na ich rzecz, przez co ich niekiedy olbrzymi wkład w osiągnięcie sukcesu jest często niedostrzegalny. Fakt ten może być czynnikiem osłabiającym motywację do walki tych ostatnich. Wyścig posiada kwalifikację drużynową, co podnosi znaczenie społecznej integracji zespołu. W procesie formowania reprezentacji zauważyć można zjawisko ostrej rywalizacji między sportowcami o wejście do drużyny narodowej. Nawrocka podkreśla rolę więzi rzeczowej pojawiającej się w uczestnictwie zbiorowym w wysiłku treningowym, a także więzi uczuciowej o charakterze osobistym koleżeńskim.

Za najbardziej istotną sprawę uważa się jednak harmonię między wymienionymi rodzajami więzi. Na skutek różnorodnych czynników w zespole mogą wytworzyć się tzw. "paczki" (kliki).

"Podstawą doboru członków kliki stanowi akceptacja osobowości jednej osoby przez drugą, lubienie się, wspólne wykonywanie jakichś czynności, zbliżone upodobania, ideały, uzdolnienia, satysfakcje ekonomiczno-społeczne, a przede wszystkim ogólny poziom dojrzałości. Tworzą się one w obrębie grupy formalnej tj. takiej, która została założona do określonych z góry celów, gdzie wzory i normy postępowania określa się zarządzeniami, poleceniami z zewnątrz, spoza grupy. Kliki stanowią tzw. nieformalną strukturę zespołu.

Przynależność zawodnika do pewnej grupy społecznej kształtuje jego sposób myślenia i wartościowanie, a tym samym jego stosunek do pracy treningowej oraz startu. Szczegółowym celem badań Nawrockiej było poznanie mankamentów więzi społecznej oraz ustalenie zasad społecznej integracji kolarzy.

Obserwowano kierunki i mechanizmy rozwoju tego procesu w grupie ewentualnych kandydatów do reprezentacji Polski w następnych Wyścigach Pokoju. W badaniach posłużono się metodą socjometryczną, metodą obserwacji uczestników oraz innymi stosowanymi metodami w psychologii społecznej. Opracowano plan zabiegów psychologicznych, pedagogicznych i organizacyjnych zmierzających do świadomego i zamierzonego rozwoju więzi społecznej w badanej grupie. Badania te przeprowadzono w czasie czterech zgrupowań. Stwierdzono iż zabiegi takie "wydatnie przyspieszają proces integracji społecznej w badanych grupach

Wyniki badań wskazują na szczególną przydatność wyżej wymienionych metod zarówno dla teorii jak i praktyki sportu oraz na potrzebę współpracy psychologa z trenerem. Badania Nawrockiej dostarczyły nam wiadomości przy pomocy jakich środków i zabiegów

dydaktycznych można rozwijać, kształtować i kierunkować proces społecznej integracji wspólnie trenowanej grupy.

Znawcą zagadnień stosunków interpersonalnych w grupach sportowych jest E. Wlazło. Opracował on własną metodę badań socjometrycznych, za pomocą której można ocenić ogólną atmosferę panującą w zespole sportowym oraz miejsce zajmowane w nim przez poszczególnych jej członków.

Jednak przez lata nurtującym go pytaniem było: "Czy i jaki istnieje związek między stanem stosunków międzyosobowych a poziomem osiągnięć sportowych.

Autor wyszedł z założenia, że istotą sportu wyczynowego, a w nim także zespołowych sportowych, stanowią powodzenie permanentne gier niepowodzenie, zwycięstwa oraz porażki. Nie powinno to pozostawać bez wpływu na stan ustosunkowań interpersonalnych. "Należy zatem zakładać że struktura socjometryczna drużyn sukcesu powinna zdecydowanie się różnić od występującej w drużynach doznających częstych niepowodzeń."

E. Wlazło przebadał 12 drużyn I i II ligi polskiej, reprezentujących piłkę koszykową, nożną, ręczną i siatkową. Drużyny te różniły się pod względem zajmowanego aktualnie miejsca w rozgrywkach sportowych. "W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono istnienie ścisłego związku między aktualnymi osiągnięciami sportowymi, a stanem stosunków międzyosobniczych. Okazało się bowiem, iż badane drużyny zajmujące czołowe miejsca w rozgrywkach sportowych legitymowały się wyższym odsetkiem zawodników akceptowanych oraz lepszą zawartością grupy niż zespoły okupujące dolne rejony tabel. W słabych drużynach ujawniono najwięcej jednostek odrzuconych i stosunkowo niższy wskaźnik zawartości.

Innym aspektem problemu stosunków interpersonalnych zajął się W. Srokosz, a mianowicie czynnikami kształtującymi te stosunki oraz nieformalną strukturę społeczną zespołu, która jest "odzwierciedleniem stosunków międzyosobowych tworzących się w wyniku wzajemnego oddziaływania na siebie członków zespołu. W podjętej pracy zbiorowej, w której m.in. brał udział W. Srokosz, celem było poznanie stosunków międzyosobniczych w drużynach piłkarskich. Badania przeprowadzono w jednym z okręgów III ligi w latach 1968-70.

Reasumując przeprowadzone badania, autor pisze " ... stosunki międzyosobnicze w drużynach piłki nożnej kształtują m.in. następujące czynniki:

- r::> postawa pedagogiczna trenera,
- r::> postawa działacza klubu,
- r::> postawa wychowanków klubu,
- r::> postawa kapitana zespołu,
- r::> wzajemne stosunki między zawodnikami,
- r::> postawa zawodników wobec zasady etykiety sportowej,
- r::> wyniki sportowe uzyskiwane przez drużynę.

Jeśli chodzi o czynniki "postawa pedagogiczna trenera" to zajęli się nimi w swoich badaniach tacy autorzy jak: A. Molak, W. Srokosz, G. Pawlak, B. Czabański, J. Dzińska. Wielu z nich uważa, że oddziaływanie wychowawcze wręcz decyduje osiągnięciu doskonałego wyniku przez sportowca.

Zespół stanowi przedmiot wychowania. Niezbędna jest ścisła więź, współpraca i wzajemne zrozumienie między trenerem a zawodnikiem. B. Czabański napisał: " ... bliższe poznanie wewnętrznego życia zespołu stwarza poważne szanse skuteczniejszego działania pedagogicznego. Rozpoznanie struktury wewnętrznej zespołu pozwoli na celowe działanie w kierunku ujednoczenia systemu wartościowania wewnątrz grupy". Wydajność zespołu jest ściśle związana z panującą w nim atmosferą. Przez atmosferę życia w zespole rozumiemy układ stosunków łączących poszczególnych członków, ale i stosunków łączących zespół z trenerem.

Wyróżniamy trzy style kierowania grupą: demokratyczny, autokratyczny i liberalny.

- *autokratyczny* - "taki sposób postępowania z grupą, gdzie lider decyduje o wszystkim bez porozumienia z grupą, wprowadza wiele ujemnych efektów, jak np. duża wrogość, agresja."
- *demokratyczny* - układ stosunków w którym zawodnicy nastawieni są na współpracę z trenerem, styl ten zwiększa motywację do pracy oraz sprzyja kształtowaniu się stosunków przyjaźni wewnątrz grupy.
- *liberalny* - trener powstrzymuje się od integracji w sprawy zespołu, brak jest tam czynności wychowawczych.

Układ stosunków łączących trenera z zespołem oparty o strukturę formalną stwarza sytuację, w której trener nie występuje ani jako członek zespołu ani nie jest za takiego uznawany. Zawodnicy widzą w osobie trenera kogoś z zewnątrz, kto został wyznaczony aby nimi kierować. W stosunkach nieformalnych trener uznawany jest jako przywódca i posiada tym samym czołową pozycję w wewnętrznej strukturze zespołu.

Styl kierowania zespołem musi wynikać ze znajomości jego członków.

Istnieją różne drużyny : jedne chętnie się podporządkowują i chcą być prowadzone "twardą ręką" inne natomiast pragną możliwości dużej niezależności, rozwijają się i osiągają dobre wyniki jedynie w atmosferze swobody. "Trener winien jasno i wyraźnie zdawać sobie sprawę z własnych walorów, znać dobrze swój zespół, brać pod uwagę wszystkie okoliczności i w zależności od tego kompleksu czynników kształtować i modyfikować swoje postępowanie w stosunku do zawodników."

Większość autorów m.in. J. Beca, M. Starostin, A. Zieleniecki, A. Sorokosz, A. Molak uważa, że bardziej wskazany jest styl demokratyczny, gdzie trener jest wymagającym i równocześnie życzliwym partnerem. Warunkiem powodzenia pracy trenera jest jego autorytet wśród zawodników. "Aby go utrzymać trzeba się wykazać odpowiednimi walorami osobistymi. Ważne są cechy moralne, uczciwość, poczucie odpowiedzialności, obowiązkowość, odwaga moralna, sprawiedliwość. Duże znaczenie posiada umiejętność przeprowadzenia słusznych postulatów własnych oraz zespołu, którego trener jest rzecznikiem w stosunku do przełożonych i władz. Fachowość i doświadczenie zarówno w dziedzinie sportu jak i doświadczenie życiowe, dojrzały sąd o istotnych sprawach. Do tego dojdzie musi wzajemne zaufanie i wzajemna życzliwość."

Jeśli chodzi o kapitana zespołu, który z racji pełnionej funkcji oddziałuje swoją postawą na zespół, może go jednoczyć, ale może też rozbijać na podgrupy, często antagonistycznie do siebie nastawione. Kapitan jest zawodnikiem uprzywilejowanym "Ma on do spełnienia szereg zadań przewidzianych przepisami ( podczas zawodów) i wyznaczonych przez trenera (podczas zawodów i na treningu). Osobie pełniącej funkcję kapitana stawia się wymagania, nieobojętne jest więc kto ją pełni." Kapitan jest mediatorem między trenerem a zespołem. "Bardzo ważny jest też sposób wyboru kapitana. Z praktyki wiadomo, że kapitan przywódca, a takim jest niewątpliwie kapitan narzucony z góry, nie zawsze akceptowany jest przez drużynę. Często napotyka on sprzeciw zespołu, jeśli nie całego to jego części, natomiast do wybranego przez siebie przywódcy kierownika, grupa ma większe zaufanie." Kapitan powinien cieszyć się popularnością, autorytetem wśród zawodników. Powinna to być osoba z odpowiednim stażem zawodniczym, będącym jednym z najlepszych zawodników na parkiecie, mającym cechy przywódcze.

W. Srokosz w jednym ze swoich artykułów napisał o momentach, które kształtują stosunki międzyosobnicze w zespole a są to m.in.:

- \* postawa trenera wobec kapitana zespołu,
- \* postawa trenera wobec najlepszego zawodnika,
- \* postawa działaczy wobec zawodników,

- \* postawa kapitana wobec pozostałych jego członków,
- \* postawa starszych zawodników wobec młodszych,
- \* postawa najlepszych zawodników wobec młodszych zawodników.

"Dla uzyskania bardzo dobrych wyników we współzawodnictwie sportowym, trenerzy powinni oprócz jak najlepszego przygotowania taktyczno – technicznego dążyć do stworzenia jak najlepszej atmosfery w zespole, tj. atmosfery życzliwości, przyjaźni i współpracy.

Trenerzy powinni dążyć by zawodnicy czuli się w drużynie jak najlepiej by byli zadowoleni z racji przynależności do niej."

Przeprowadzona analiza wybranych dotyczącej POZYCJI literatury stosunków interpersonalnych w zespołach sportowych pozwoli na pewne podsumowanie korzyści płynących z badań interesującego nas tematu. Będą to między innymi:

- możliwość identyfikacji jednostek wymagających szczególnej uwagi,
- możliwość ujawnienia osób do pełnienia określonych ról w zespole,
- określenie układu grup nieformalnych w zespole sportowym i zależności między nimi,
- porównanie struktury nieformalnej poszczególnych grup sportowych,
- określenie pozycji społecznej ( statusu socjometrycznego) poszczególnych zawodników w zespole,
- poznanie stosunków zespołu i grup nieformalnych w stosunku do kapitana,
- znajomość dynamiki i tendencji zmian układu stosunków między osobowych w czasie,
- ustalenie wpływu osób czy też grup osób mających wpływ na kształtowanie stosunków społecznych w zespole sportowym,
- możliwość świadomego modelowania układu grup nieformalnych poprzez stosowanie opracowanych na podstawie wyników badania socjometrycznego, zabiegu natury dydaktyczno - wychowawczej, psychologicznej i organizacyjnej w celu konsolidacji społecznej zespołu możliwości ustalenia wpływu stosunków interpersonalnych panujących w drużynie na uzyskane wyniki sportowe.

Z pewnością lista ta nie jest pełna a w miarę rozwoju technik badawczych przed socjometrią na gruncie Sportu tworzą się nowe szerokie możliwości poznawcze. Bardzo ważnym jest również problem stosunków interpersonalnych na gruncie pedagogicznym. Wystarczy że wspomnę o pracach takich autorów jak: Skorny, Zaborowski, Zaczyński, Zuchora. Łączą oni wszystkie komponenty problemu jakby w trzech kierunkach : społeczność – wychowanie - sport i ujednolicają szereg pojęć dotyczących stosunków interpersonalnych. We współczesnym sporcie, gdzie wynik sportowy jest bardzo ciężką pracą, gdzie żąda się od zawodnika aby dał z siebie wszystko, bardzo ważny jest problem stosunków międzyludzkich. Sukces zależy od właściwej atmosfery w zespole. Przynależność do grupy społecznej integruje ludzi, pozwala na rozwijanie własnej osobowości. Jest podstawą doskonalenia i samodoskonalenia oraz uczy umiejętności współżycia w różnego rodzaju układach międzyludzkich. Zawodnik będzie akceptowany w grupie jedynie wówczas, gdy będzie przygotowany do życia społecznego.

## WYWIAD

Nazwisko i imię

.....

Rok i miejsce urodzenia .....

Pochodzenie społeczne: *inteligentkie, robotnicze, chłopskie.*

1. W którym roku życia zacząłeś interesować się sportem?

.....

2. Od ilu lat czynnie uprawiasz sport ?

.....

3. Motywacje uprawiania sportu :

- a) rozwój tężyzny fizycznej,
- b) rozwój sprawności ruchowej i manualnej,
- c) potrzeba aktywnego wyżycia się, d) chęć uzyskania sukcesu sportowego,
- e) możliwość nawiązania nowych znajomości,
- f) inne

.....

4. Jakie posiadasz zainteresowania poza sportem?

.....

5. Co jest twoim marzeniem?

.....

6. Czy i jakie miałeś kontuzje w swojej karierze?

.....

7. Czego najbardziej się obawiasz i unikasz w walce sportowej?

.....

.....

## **ANKIETA**

1. Czy jesteś zadowolony z dotychczasowej pracy z trenerem?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

2. Czy wymagania trenera w stosunku do zawodników są za duże

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

3. Czy trener liczy się ze zdaniem zawodników?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie

4. Czy przed następnymi rozgrywkami należy trenować intensywnie

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) nie mam zdania
- d) raczej nie
- e) zdecydowanie nie

5. Czy jesteś zadowolony po treningach intensywnych
  - a) zdecydowanie tak
  - b) raczej tak
  - c) nie mam zdania
  - d) raczej nie
  - e) zdecydowanie nie
6. Czy w przyszłorocznych rozgrywkach zespół ma szansę osiągnąć sukces
  - a) zdecydowanie tak
  - b) raczej tak
  - c) nie mam zdania
  - d) raczej nie
  - e) zdecydowanie nie
7. Czy atmosfera panująca w zespole jest zadowalająca?
  - a) zdecydowanie tak
  - b) raczej tak
  - c) nie mam zdania
  - d) raczej nie
  - e) zdecydowanie nie
8. Czy stosunek szkoły w stosunku do potrzeb treningowych jest zadowalający?
  - a) zdecydowanie tak
  - b) raczej tak
  - c) nie mam zdania
  - d) raczej nie
  - e) zdecydowanie nie
9. Czy stosunek szkoły do potrzeb poszczególnych zawodników jest zadowalający?
  - a) zdecydowanie tak
  - b) raczej tak
  - c) nie mam zdania
  - d) raczej nie
  - e) zdecydowanie nie
10. Na jakie elementy gry trener powinien zwrócić uwagę?
  - a) sprawność i technika
  - b) taktyka gry
  - c) atmosfera w zespole
  - d) nie mam zdania.

## **WIĘŻ RZECZOWA**

Na którego z kolegów liczysz najbardziej gdy "coś ci nie wychodzi w czasie gry".

1. Niecelnie rzucasz do kosza.

.....

2. Nieprawidłowo pracujesz w obronie.

.....

3. Niecelnie podajesz do kolegów.

.....

5. Nieprawidłowo zastawiasz w czasie zbiórki po rzutach przeciwnika.

.....

## WIĘŹ OSOBISTA

1. Z którym z kolegów chciałbyś zamieszkać w pokoju na najbliższym turnieju?

.....

2. Z którym z kolegów nie chciałbyś zamieszkać w pokoju na najbliższym turnieju?

.....

3. Którego z kolegów chciałbyś zaprosić na rodzinne przyjęcie w swoim domu?

.....

4. Z którym z kolegów chciałbyś wybrać się na wycieczkę w nieznane?

.....

5. Ze zdaniem którego z kolegów liczysz się najbardziej?

.....

## TEST SOCJOMETRYCZNY.

Nazwisko i imię

1. Proszę podać trzech najlepszych zawodników w zespole.

1) .....

2) .....

3) .....

2. Proszę podać trzech najlepszych kolegów w zespole.

1) .....

2) .....

3) .....

3. Z kim chciałbyś zagrać decydujący dla zespołu mecz?

1) .....

2) .....

3) .....

4).....

5).....

## ZAKONCZENIE I WNIOSKI

Postawy interpersonalne kształtuje się podczas interakcji dwóch lub większej liczby osób. W procesie interakcji partnerzy spostrzegają się wzajemnie, komunikują się, wymieniają kary i nagrody.

Prawidłowe stosunki międzyludzkie panujące w zespole są czynnikiem, który wpływa na osiągnięcie wysokiego wyniku sportowego w rywalizacji drużynowej.

Układ stosunków łączących trenera z zespołem ma wpływ na panującą atmosferę, która w zależności od tego czy jest prawidłowa czy nie, może być czynnikiem pobudzającym motywację osiągnięcia wyznaczonego celu, bądź przyczyną tworzenia się niepożądanych postaw.

Metody badawcze przedstawione w niniejszej pracy: test socjometryczny, test

anonimowy, ankieta, obserwacja okazały się bardzo przydatne w badaniu stosunków interpersonalnych.

## **BIBLIOGRAFIA**

1. Biemacka A. - "Motywacyjne czynniki kształtowania wyników." Sport wyczynowy 1980 nr 2.
2. Czabański B. - "Trener i zespół." Sport wyczynowy 1969 nr 3.
3. Dzieško I. Naglak Z. - "Teoria sportowych gier zespołowych." Warszawa 1986. PWN
4. Niebrzydłowski Z. Płaszczyński E. - "Przyjaźń i otwartość w stosunkach międzyludzkich." Studia psychologiczne PWN Warszawa 1989.
5. Molak A. - "Kierowanie zespołem sportowym - dominacja czy integracja." Sport wyczynowy 1968 nr 4.
6. Molak A. - "Socjometryczne metody badawcze." zeszyt naukowo metodyczny nr 16 AWF Warszawa 1974.
7. Nawrocka A. - "Analiza oraz kształtowanie układu stosunków międzyosobniczych w zespole sportowym, jako istotne elementy procesu treningowego." Psychologia i współczesny sport Warszawa 1976.
8. Brzeziński I. - "Elementy metodologii badań psychologicznych." Warszawa 1980. PWN
9. Dobrzeński I. - "Wpływ wzajemnych stosunków między trenerem a zawodnikiem na szkolenie sportowe." Roczniki naukowe WSWF Gdańsk tom 4 1974.
10. Chanin J.L. - "Konflikty międzyosobnicze w zespołowych grach sportowych." Sport wyczynowy 1978 nr 9.
11. Lubas J. Srokosz W. - "Doskonalenie stosunków interpersonalnych w zespole sportowym." Sport wyczynowy 1976 nr 6.
12. Srokosz W. - "Stosunki międzyosobnicze w drużynach piłki nożnej." Sport wyczynowy 1971 nr 7.
13. Srokosz W. - "Kierowanie zespołem sportowym." Sport wyczynowy 1968 nr 10.
14. Srokosz W. - "Struktura społeczna drużyny a jej wyniki." Sport wyczynowy 1972 nr 1.
15. Srokosz W. - "Popularność kapitana zespołu." Sport wyczynowy 1978 nr 4.
16. Pawlak G. - "Grupa sportowa - problem kierowania." , "Poradnik dla trenera." - Zeszyt nr 2 Instytut Sportu Warszawa 1982.
17. Pilkiewicz M. - "Analiza ilościowa socjometrycznych danych." Psychologia wychowania 1963 nr 2.
18. Pilkiewicz M. "Graficzna analiza socjometrycznego." Materiał Psychologia wychowania 1963 nr 2.
19. Pilkiewicz M. - "Stosunki interpersonalne w zespole oraz ich wpływ na efektywność drużyny." Piłka nożna 1966 nr 9.
20. Rudnik P.A. - "Psychologia sportu." Sport i turystyka Warszawa 1961.
21. Stawiarski W Zarek I. - "Niektóre aspekty nieformalnej struktury społecznej zespołów sportowych w świetle badań socjometrycznych." Wychowanie fizyczne i sport 1968 nr 3.
22. Zaborowski Z. - "Stosunki międzyludzkie a wychowanie." Warszawa 1972.
23. Zaborowski Z. - "Z pogranicza psychologii społecznej i psychologii osobowości." PWN Warszawa 1980.
24. Wlazło E. - "Metoda oraz wyniki badań stosunków interpersonalnych w grupie sportowej." Sport wyczynowy 1986 nr 7.
25. Wlazło E. - "Wpływ stosunków interpersonalnych w zespole na jego wyniki sportowe." Sport wyczynowy 1990 nr 11-12.
26. Pietrasiński - "Sprawne kierownictwo" Wiedza powszechna Warszawa 1963.
27. Żebrowska M. - "Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży." Warszawa 1975.